

UNIVERSITATEA „ȘTEFAN CEL MARE”
SUCEAVA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI GEOGRAFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ

REZUMAT
TEZĂ DE DOCTORAT

Mitropolitul Visarion Puiu,
misionar și luptător pentru cauza națională

Conducător științific,
Prof. univ. dr. Gheorghe ONIȘORU

Doctorand,
PLEȘEA Viorel Ciprian

SUCEAVA 2024

Cuprins

Introducere

Capitolul I. Începuturile unei cariere de excepție

Capitolul II. Arhiereu al Episcopiei Hotinului

Capitolul III. Mitropolit al Bucovinei

Capitolul IV. Șef al misiunii ortodoxe din Transnistria

Capitolul V. Exilul

Concluzii

Bibliografie

Anexe

Introducere

Mitropolitul Visarion Puiu a fost un ierarh al Bisericii Ortodoxe Române, cărturar desăvârșit, ctitor de biserici, mănăstiri, școli bisericești, predicator și organizator al vieții monahale, un idealist al vremurilor sale

Un imbold a fost oferit de curiozitatea de a descoperi cât de reale au fost acuzațiile care au dus la condamnarea lui de către Tribunalul Poporului, la 21 februarie 1946, dar și de faptul că a fost singurul arhiereu caterisit de Sinodul Bisericii Ortodoxe Române în 1950 și reabilitat de același Sinod după patru decenii.

Cercetarea materialelor de arhivă, a studiilor și lucrărilor editate în perioada interbelică, a diverselor materiale publicate în presă, a cărților publicate după căderea comunismului, dar, mai ales, a celor semnate de însuși mitropolitul Visarion Puiu mi-au fost de un real folos în elaborarea tezei de doctorat.

Documente am găsit și în Biblioteca Centrală Universitară din Iași, în arhivele Patriarhiei Române, ale Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, ale Bibliotecii „Dumitru Stăniloae” din Iași, în cele 85 de dosare aflate la Arhivele Naționale Istorice Centrale din Fondul „Visarion Puiu” precum și în Fondul Episcopiei Hotinului de la Arhivele Naționale.

Mărturiile am aflat și din Anuarele și documentele din Arhiva Nationala a Republicii Moldova, din arhiva Muzeului de Istorie și Etnografie din municipiul Bălți precum și din Arhivele Statului din orașul Cernăuți.

Însemnările nu sunt prelucrate, explicate. De aceea, eu mi-am propus să le aprofundez, să le completez

Activitatea mitropolitului de după finalizarea studiilor superioare de la Facultatea de Teologie din București poate fi periodizată astfel: Roman, Kiev, Galați, Chișinău, Curtea de Argeș, Bălți, Cernăuți și Odessa. Activitatea acestuia în perioada exilului ar putea fi rezumată astfel: Croația, Austria, Italia, Elveția, Franța.

M-am limitat doar la cercetarea activității mitropolitului în Basarabia, în Bucovina și în exil.

Mi-am structurat lucrarea pe cinci capitole.

Capitolul I

Începuturile unei cariere de excepție

Acest cuprinde o schiță biografică privind datele despre familia, copilăria și trăsăturile de personalitate ale lui Visarion Puiu. Sunt prezentate informații despre mediul în care a trăit, despre influențele celor apropiați asupra formării sale, despre

idealurile după care a crescut și s-a dezvoltat în societate, despre primul contact cu viața călugărească.

Tot în acest capitol, sunt trecute în revistă date privind studiile urmate și despre personalitățile care i-au marcat viitorul. Sunt amintite și primele colaborări editoriale și apariții literare, reliefându-se strădania acestuia de a se întreține în timpul studiilor Visarion Puiu s-a născut în Pașcani la 27 februarie 1879. Părinții săi, Ioan și Elena, l-au botezat cu numele de Victor. Primele clase primare le-a făcut între anii 1885 - 1887 la școala din Pașcani. Cu intrarea la seminarul din Roman (1891-1894), apoi la cel din Iași (1894-1899) și la Facultatea de Teologie din București (1899-1904), a început în viața lui Visarion Puiu un nou capitol. O influență deosebită a avut-o asupra sa vlădica Melchisedec Ștefănescu, episcopul Romanului. Primele încercări literare le-a făcut tot la Iași. Tânărul seminarist colaborează cu succes la publicațiile locale și la unele reviste literare din București.

Din cauza situației precare financiare, de la 1 aprilie 1904 este nevoit să se angajeze în funcția de copist la Casa Bisericii din cadrul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Teza de licență pe care a susținut-o în 1904. a avut subiectul „Creștinism și naționalitate”.

La 21 decembrie 1905, Victor a fost tuns în monahism în catedrala din Roman, primind numele de Visarion. iar după trei zile, a fost hirotonit ierodiacon la biserica catedralei de aici.

Dorind să-și perfecționeze studiile în teologie, în 24 ianuarie 1907 Visarion Puiu pleacă la Kiev, iar apoi la Moscova. După reîntoarcerea în țară, a fost numit diacon, mai apoi vicar administrativ al Eparhiei Dunării de Jos, iar la 1 aprilie 1909, la conducerea Seminarului „Sf. Andrei” din Galați

Detașarea la Chișinău a însemnat pentru Visarion Puiu preluarea conducerii Seminarului Teologic (august 1918), dar și de președinte al „Societății de istorie și arheologie bisericească” sau cea de exarh al mănăstirilor din Basarabia. Aici a creat Seminarul Teologic care își începe cursurile la 14 ianuarie 1919.

În calitate de Exarh al Mănăstirilor din Basarabia, arhimandritul și-a adus un uriaș aport la sporirea stării materiale a mănăstirilor, la mărirea numărului acestora prin redeschiderea unora desființate.

A fost un reprezentant activ al Comisiunii Monumentelor Istorice din Basarabia, conducător al Societății Istorico-Arheologice din Chișinău, al Societății culturale a clerului

Capitolul II

Arhieru al Episcopiei Hotinului

Acest capitol urmărește activitatea ierarhului de la Hotin, una dificilă deoarece trebuia să producă o schimbare de mentalitate , de obiceiuri și de ritualuri care au rămas în urma marii ocupații țariste care au durat timp de un secol.

Eparhia Hotinului s-a înființat deoarece preoțimea din Chișinău voia să se organizeze față de centru și, mai apoi, din dorința conducerii centrale de a întări biserica basarabeană prin înființarea a noi eparhii pentru o conducere mai eficientă.

La Congresul Eparhial Extraordinar din 16 martie 1923, este ales ca „episcop și ctitor” al Hotinului . Pentru reședință episcopală a fost ales orașul Bălți, oraș în care, în biserica „ Sf. Nicolae” , la 13 mai 1923, a avut loc instalarea oficială a mitropolitului Visarion Puiu, Instalarea noii episcopii impunea ca să fie construită o catedrală și o reședință episcopală. Sfințirea Catedralei a avut loc la 2 iunie 1935 S-au construit, în 12 ani, monumentală catedrală „Sf. Împărați Constantin și Elena” , Palatul episcopal și cele cinci biserici din orașul Bălți : biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel” , biserica „Sf. Voievozi Mihail și Gavriil” ,biserica „Sf. Cuvioasa Parascheva” ,biserica „Adormirea Maicii Domnului “ și biserica „Sf. Victor și Visarion” .

Episcopul Visarion și-a adus o contribuție activă și la întocmirea planului de urbanizare a orașului Bălți.

Visarion Puiu a reușit să înființeze și multe instituții eparhiale. În 1924, se inaugurează Seminarul monahal și de cântăreți bisericești. Preasfințitul Visarion a încurajat mereu activitatea clericilor din eparhie și efectuarea activităților de binefacere. Visarion Puiu a avut o influență deosebită și în delegațiile oficiale în care era trimis pentru a apăra interesele Bisericii. Au fost înființate muzee bisericești în toate reședințele episcopale, muzeul din Bălți devenind al treilea muzeu bisericesc din Basarabia, după cele din Chișinău și Ismail.

Peste 40 de lucrări au fost publicate de către Preasfințitul Visarion Puiu în timpul păstoriei în eparhia Hotinului. Amintim lucrările: „Preoți sătești“, „Câteva cuvântări bisericești “ , „Mănăstirile de călugărițe. Schițe istorice”, „Mănăstirile din Basarabia” , „Predici pentru orașe “ , „ Câteva povățuiri creștine” , „Câteva povățuiri pentru săteni” , „Cuvinte către învățători ,,, „Pregătirea clerului”.

Capitolul III

Mitropolit al Bucovinei

Acest capitol este mai amplu. Am prezentat primele măsuri luate pentru susținerea preoților locali care doreau îndreptarea situației eparhiei , la reorganizarea Fondului Bisericesc, la inițierea de măsuri cu caracter misionar-pastoral pentru a întări ortodoxia.

Pagini importante le-am rezervat pentru evidențierea finanțărilor de interes bisericesc acordate de mitropolit pentru finisarea, repararea și construirea de biserici ortodoxe. Tot în acest capitol am tratat și problema reînființării Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului.

Visarion Puiu este numit în postul de mitropolit de la Cernăuți. Investirea regală a avut loc la Castelul de la Sinaia, iar instalarea la Cernăuți pe 10 noiembrie. Teoretic, Mitropolia din Cernăuți era pe atunci cea mai bogată din ortodoxie, dar, din cauza unor contracte mai mult decât dezavantajoase aceasta înregistra mari pierderi. Măsurile ce trebuiau luate cât mai repede erau: verificarea averii bisericești ale cărei fond era compus din pădure, terenuri agricole și neproductive, cariere de piatră, mine, iazuri, clădiri și stabilimente balneare, organizarea Fondului Bisericesc, reorganizarea Casei de economii și credit, aplicarea unor măsuri administrative de susținere a activității bisericești, eliminarea abuzurilor și risipelor de ordin financiar, reorganizarea mănăstirilor, construirea de noi biserici, înființarea unei tipografii, reorganizarea Casei de Ajutor Reciproc, reorganizarea Facultății de Teologie

Visarion Puiu a întocmit noul regulament de administrare a bunurilor Fondului Bisericesc,

Cea mai complicată problemă de rezolvat era însă cea a exploatării pădurilor. Prima măsură luată era reactualizarea prețului lemnului, apoi a renunțat deci la serviciile gaterelor particulare.

O atenție deosebită a fost îndreptată spre finisarea, repararea și construirea de biserici ortodoxe. Important este de menționat faptul că, pentru fiecare etapă a construirii bisericilor, se solicitau, prin referate, și sume pentru eventuale stricăciuni. Aceste sume erau returnate tot prin referat dacă nu erau folosite, sau erau imputate vinovatului ce trebuia să-și repare greșala pe cheltuială proprie.

Pentru că situația Fondului s-a îmbunătățit de la an la an, mitropolitul Visarion și-a continuat aspirația de a înființa Episcopia Maramureșului. Organizarea și înzestrarea reînființatei episcopii ortodoxe a Maramureșului s-a făcut într-un ritm alert. Una dintre măsurile luate imediat de către noul Mitropolit al Episcopiei Maramureșului a fost aceea de a salva și proteja bisericile străbune din lemn. Trei catedrale ortodoxe vor fi construite în orașele Sighet, Satu Mare și Baia Mare, pe lângă mai multe biserici de stat.

Sub aspect economic, Episcopia Maramureșului a dobândit, între 1938 și 1940, numeroase imobile. Condiția l-a care nu a renunțat în fața Sfântului Sinod în anul 1937, a fost aceea ca noua eparhie să depindă de Mitropolia Bucovinei. Pentru apărarea românismului în această parte de țară, Mitropolia a dăruit enoriașilor cărți de religie în mod gratuit, a acordat burse pentru elevi, a trimis misionari în cele trei protopopiate ale eparhiei, a trimis profesori de religie pentru școlile secundare din Sighet, a reparat capela din Sighet, a completat posturile vacante cu preoți.

. Datorită situației vitrege a românismului din Bucovina, Mitropolitul Visarion a hotărât ca Biserica să fie mereu prezentă la orice manifestare, la orice acțiune de sprijinire a idealurilor naționale și îndeosebi a regăsirii și cultivării elementului românesc în zonă. Însă cea mai mare realizare a Mitropolitului Visarion Puiu pe tărâm cultural o reprezintă inițiativa sa de a ridica în Cernăuți un palat cultural. Toate aceste realizări au devenit posibile datorită programului clar de investiții propus de mitropolitul Visarion, program ce a înlăturat elementele de prisos, a înviorat cadrele, a introdus corectitudinea și a încurajat industrializarea și productivitatea .

Capitol IV

Sef al misiunii ortodoxe din Transnistria

Aici ne-am focalizat analiza istorică asupra a două mari subiecte: în primul rând, este vorba despre înființarea Misiunii Ortodoxe ca necesitate pentru reînvierea vieții creștine din Transnistria și pentru îndepărtarea rolului nefast pe care regimul comunist sovietic l-a avut asupra situației religioase din teritoriile pe care le stăpânea. Cel de-al doilea subiect din capitol tratează importanta problemă a Holocaustului din România, inclusive din Basarabia și Transnistria, pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial.

În Basarabia, numai în perioada 1940 – 1941, au fost distruse 13 biserici, 27 au fost transformate în cluburi, 48 de preoți au fost omorâți sau deportați, în timp ce în Transnistria era numai un singur preot și acela la Odessa. Celelalte biserici din teritoriul dintre Nistru și Bug fuseseră dărâmate .

În luna august 1941, teritoriul dintre Nistru și Bug numit Transnistria intră în administrația publică românească fiind pusă sub conducerea Comandantului de Căpetenie al Armatei. Un guvernator civil pune în aplicare ordinele acestuia din urmă. Întrucât era necesară o reînviere și a vieții creștine din Transnistria, la 15 august 1941 se înființează o Misiune Ortodoxă. După ce teritoriul Transnistriei a fost împărțit în 13 județe, Misiunea Ortodoxă a numit și câte un protopop care să conducă organizarea bisericească. La 23 noiembrie 1942, mitropolitul Visarion Puiu era atașat pe lângă Comandamentul de căpetenie al Armatei cu sarcina de a organiza bisericile de peste Nistru. Instalarea mitropolitului Visarion Puiu a avut loc la 6 decembrie 1942 în catedrala din Odessa. Visarion Puiu alcătuiește și un Regulament pentru organizarea și funcționarea Misiunii. El se referă la împărțirea administrativă din punct de vedere bisericesc a ținutului (3 vicariate cu 14 protoierii), la organele de conducere și la atribuțiile fiecărui organ. Tot mitropolitul cere Sfântului Sinod să fie mobilizați un număr mai mare de preoți din țară pe cel puțin șase luni de zile, căci lipsa de preoți era uriașă. Au fost redacte cultului 600 de biserici în toată regiunea.

Misiunea Bisericească din Transnistria și-a extins activitatea și asupra operelor de binefacere.

Pericolul apropierei frontului de Odessa era din ce în ce mai acut. Din această cauză, la 9 noiembrie, se retrag atelierul de obiecte bisericești și tipografia în interiorul țării. La 10 noiembrie s-a încercat suspendarea activității Misiunii, aprobată fiind la 26 noiembrie 1943.

Perioada în care mitropolitul Visarion Puiu și-a exersat atribuțiile în Transnistria se poate considera drept o perioadă complexă, plină de controverse din punct de vedere istoric. E vorba de holocaustul nazist ce a făcut milioane de victime. Holocaustul în România este diferit de Holocaustul din alte țări ale Europei și ale Uniunii Sovietice. În primul rând, uciderea evreilor a fost îndeplinită în perioada Mareșalului Ion Antonescu (1941-1944). În al doilea rând, moartea evreilor nu a fost numai rezultatul uciderilor sistematice în masă, ci și rezultatul deportărilor și al urmărilor acestora. La 8 iulie 1941, Mihai Antonescu și-a exprimat acordul pentru expulzarea evreilor din Bucovina și Basarabia. Refuzul Germaniei de a accepta acest aflux de evrei pe teritoriul aflat sub controlul său l-a determinat însă pe Antonescu să întârzie deportarea evreilor, abandonându-i în lagăre temporare pe malul drept al Nistrului.

Pe 24 iulie, Guvernatorul Basarabiei, a dat ordin pentru înființarea unui ghetou în Chișinău. Locul de deportare a acestor evrei, imediat ce situația militară a permis, a fost Transnistria. Pentru evrei, Transnistria a fost sinonimă cu teroarea și moartea. În vara anului 1942, Antonescu și-a schimbat fundamental politica față de evrei, prin încetarea deportărilor în Transnistria. Acesta era conștient că deportările au dăunat imaginii, și așa negativă, a României la Washington. În decurs de o lună autoritățile române au predat controlul; pe 13 martie, Antonescu a hotărât ca administrația română să fie retrasă din Transnistria și toți evreii să fie aduși în Basarabia și Bucovina, pentru propria lor siguranță. Cât despre mitropolitul Visarion Puiu, acesta, retras în țară.

Capitolul V

Exilul

Ultimul capitol urmărește activitatea lui Visarion Puiu după august 1944, insistând inclusiv asupra condamnării lui în absență de către Tribunalul Poporului, precum și asupra activității desfășurate în Baden Baden, Paris sau în Statele Unite ale Americii. O întrebare pertinentă care se pune e aceea care trebuie să lămurească de ce un mare ierarh al Bisericii se află încă bănuț de a fi criminal de război numai fiindcă fusese Mitropolit exilat în perioada lui Horia Sima? Cine l-a judecat? Cine l-a exclus din istorie? Cine continuă să țină închisă lespeda memoriei sub care adevărurile sunt cu totul altele decât cele susținute de politrucii de atunci? A fost el un patriot și un martir sau numai un criminal? Se știe că Visarion Puiu s-a străduit să fie de ajutor și românilor din Occident, autoexilându-se, deoarece nu era de acord cu regimul

comunist instaurat în România. Mai multe documente informează că Visarion Puiu a plecat din țară în ziua de 12 august 1944 cu o delegație oficială a Patriarhiei Române, pentru a participa la hirotonia celui de-al doilea episcop al Bisericii Ortodoxe Croate. Ceremonia s-a desfășurat în ziua de 15 august 1944. În ziua de 17 august, Visarion Puiu pleacă din Zagreb către Viena unde își propusese să-și facă un control medical, pentru ca mai apoi să viziteze și bisericile române din Munchen și Baden-Baden. În ziua de 23 august 1944, când a avut loc intrarea trupelor sovietice în România, Visarion Puiu se afla la Viena. Legăturile diplomatice dintre România și Germania s-au întrerupt, granițele au fost închise. În noile condiții, mitropolitul s-a văzut pus în situația de a hotărî să nu se mai întoarcă în țară. Apoi, s-a străduit a aduna într-o formă bisericească numeroasele mase de români care au rămas în afara granițelor țării. Visarion Puiu cere aprobarea guvernului de la Berlin de a înființa în acest scop Episcopia Românilor Ortodocși pentru Germania și Austria la 18 octombrie 1944. Români din exil s-au reorganizat și în jurul lui Horia Sima.. În luna decembrie a anului 1944, au înființat guvernul național român de la Viena. Mitropolitului Visarion Puiu i s-a propus să facă parte din acest guvern, Dar mitropolitul a refuzat, acceptând doar responsabilitatea de șef spiritual al Episcopiei Ortodoxe Române din Europa de Vest. Ocazia mitropolitului de a părăsi Austria vine când i i se favorizează posibilitatea de a vizita lagărele românilor din zona franceză. Mitropolitul înființează la Innsbruck o unitate de Crucea Roșie, iar în octombrie 1945 pleacă în Italia. În exil, mitropolitul Visarion Puiu a pledat în permanență pentru unitatea românilor prin unire și credință, pentru eliberarea țării sale, pentru independență, pentru instaurarea unei reale democrații și pentru restituirea tuturor teritoriilor României de până la 1939. După ce petrece o scurtă perioadă de timp și în Elveția, în toamna anului 1949, Visarion Puiu ajunge la Paris. Sosit la Paris în septembrie 1949, mitropolitul a reușit, pentru o vreme, să instituie Episcopia Ortodoxă Română pentru Europa Occidentală. Din Episcopie făceau parte românii stabiliți în Franța și unele parohii din Germania, Suedia, Belgia, Anglia și Canada. Autoritățile comuniste de la București au încercat să naționalizeze biserica din Paris. Liniștea parohiei a fost deseori tulburată, iar mitropolitul a avut de suferit. În timpul prezenței sale în exil, în țară, mitropolitul Visarion Puiu a fost urmărit penal, judecat și condamnat la moarte de către regimul comunist instalat. Toate acuzațiile se întemeiau pe note informative alcătuite, fără argumente concrete, încă din timpul exercitării funcțiilor de mitropolit în Bucovina și Transnistria. Față de acuzații și condamnare, Mitropolitul Visarion Puiu a hotărât să se apere. Mitropolitul nu a încetat niciodată la dorința de a reveni în țară, dar nu avea posibilități materiale pentru îndeplinirea dorinței sale. Durerea cea mai mare însă o suferă mitropolitul când află de la radio că Sfântul Sinod ar fi propus caterisirea sa deoarece, este conspirator în slujba imperialiștilor și a Vaticanului, voind să smulgă Biserica Ortodoxă Română din legăturile actuale, adică să o detașeze de la sânul

Bisericii-mame, Biserica rusă. Toate actele pe care le face în exil sunt nule, iar ortodocșii români din străinătate trebuie să-l considere ca și laic. La începutul anului 1960, sănătatea mitropolitului Visarion se agravase foarte mult. Anul 1964 îi aduce mitropolitului bucuria de a-și revedea fratele după 20 de ani. Acesta, Constantin Puiu, vine cu promisiunea Guvernului de a-i fi șterse mitropolitului toate pedepsele și de a-i permite întoarcerea în țară. O răceală puternică și o criză de insuficiență cardiacă au fost fatale însă pentru mitropolitul Visarion Puiu care a trecut la cele veșnice în ziua de 10 august 1964. A fost înmormântat în cimitirul romano-catolic din localitatea de reședință, slujba înmormântării fiind oficiată de doi preoți ortodocși ruși. După anul 1990, Biserica Ortodoxă Română a întreprins mai multe măsuri pentru a vindeca nedreptățile săvârșite de regimul comunist. Una dintre aceste măsuri a fost și aceea a reabilitării mitropolitului Visarion Puiu. În anul 1992, rămășițele pământești ale mitropolitului au fost strămutate în cimitirul Montparnasse din Paris

.Concluzii

Acestea prezintă într-o formă sintetică principalele noastre contribuții la studierea subiectului în discuție, insistând asupra rezultatelor la care am ajuns în urma cercetării subiectului abordat. Considerăm că am reușit să prezentăm nu doar tabloul unei perioade zbuciumate din istoria națională, ci, mai ales, destinul unei mari personalități forțată de evenimente să trăiască ultimele două decenii în exil, după ce a evitat în mod miraculos eventualele consecințe care le-ar fi putut suporta dacă evenimentele de la 23 august 1944 l-ar fi surprins în țară

Demersul nostru este completat de bibliografia folosită pentru redactarea tezei de doctorat.

Bibliografie

Arhive

Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Visarion Puiu

Arhivele Militare Române, Pitești

Arhiva Bibliotecii Române de la Freiburg Biblioteca „Dumitru Stăniloae”, Iași

Arhiva Națională a Republicii Moldova

Muzeul de Istorie și Etnografie din Bălți

Documente edite

Lisnic, Ioan, Mitropolitul Visarion Puiu: viața și opera sa bisericească, Editura Labirint, Chișinău, 2010.

Moraru Anton, Istoria Românilor, Basarabia și Transnistria, Chișinău, 1995

Păcurariu Mircea, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991

Puiu Visarion „Însemnări din viața mea”, Editura Trinitas, Iași. 2004

Revista „Zilele Mitropolit Visarion Puiu”, Pașcani, 2000

Stavarache Dumitru, Mitropolitul Visarion Puiu, documente din pribegie , vol.I., Ed. Moldopress, Pașcani

Stavarache Dumitru, Mitropolitul Visarion Puiu, Editura Moldopress, Pașcani, 2000

Tănasă , Cristinel Ștefan Biografia unui mitropolit, Editura Ortodoxia, Iași, 2016

Tomescu N. Constantin , O dare de seamă episcopală, Eparhia Hotinului 1923-1931, Ed., Cartea Românească”, Chișinău, 1931

Tomescu, Constantin N., Prietenul meu Visarion Puiu, ediție, note și addenda de Pr. Dumitru Valenciuc și Dragoș-Radu Mihai, Suceava, 2005.

Anuare

Anuarul Episcopiei Hotinului, 1930

Lucrări generale

Ciobanu Ștefan, Basarabia, populația, istoria, cultura, Ed. Știința, Chișinău, 1992

I Păcurariu, Mircea, Basarabia: Aspecte din istoria bisericii și a neamului românesc, Editura Trinitas, Iași, 1993.

Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998 , Ed. „Semne” , Chișinău, 1998

Scurtu, Ioan, Istoria contemporană a României (1918-2007), Editura Fundației România de Măine, București, 2007.

Lucrări speciale

Alexianu, Șerban, Întâmplări și fapte mai puțin cunoscute din activitatea mitropolitului Visarion Puiu, în „Valori Perene” , an 1, nr. 1, 2010

Buzilă Boris, Din istoria vieții bisericești din Basarabia, Editura Fundației Culturale Române, Chișinău, 1996

Daniliuc, Arhim. Mihail, Mitropolitul Visarion Puiu și nedreapta sa asociere cu Guvernul Național Român de la Viena, în „Valori Perene”, an I, nr. 2, 2010

Lăcustă Ioan, Din viața Mitropolitului Visarion Puiu, în Magazin Istoric, Nr.4, apr.. 1997

Matatias Carp, Cartea Neagră. Suferințele evreilor din România, 1940-1944, Voi. IV, Transnistria, documentul nr. 41, 43

Petrescu Toma, Un caz puțin cunoscut, o discuție abia începută. Dosarele istorice, nr.4, 2003

Suveică Tudor, Suveică Liviu, Episcop al Hotinului cu reședința la Bălți, în revista „Glasul Națiunii”, nr.18, iulie 1999

Tomescu N. Constantin, Școala de cântăreți din mănăstirea Dobrușa, Buletinul eparhial, Episcopia Hotinului, nr.19, oct. 1928

Zilele „Mitropolit Visarion Puiu “, nr.3, Pașcani, 2000

Surse internet

<https://www.inshr-ew.ro/holocaustul-in-romania>